

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«ТЕХНОЛОГІЯ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M20z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньо-професійною програмою
Дошкільна освіта
(заочна форма навчання)
Патуляк Людмила Вікторівна

Керівник: **Бабюк Т. Й.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Рецензент: **Мартіна Л. В.**,
кандидат педагогічних наук,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	7
1.1. Емоційний розвиток дітей дошкільного віку як психолого-педагогічна проблема.....	7
1.2. Особливості емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку.....	15
1.3. Вплив театралізованої діяльності на емоційний розвиток дітей старшого дошкільного віку.....	21
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕМОЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	34
2.1. Вивчення проблеми емоційного розвитку дітей засобами театралізованої діяльності.....	34
2.2. Театралізована гра як засіб виховання дітей дошкільного віку.....	42
2.3. Система розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	55
2.4. Аналіз результатів дослідження.....	70
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Суспільна потреба у вихованні гармонійно розвиненого, культурного громадянина України, державні документи (Базовий компонент дошкільної освіти України, який ґрунтується на основних положеннях Міжнародної конвенції ООН про права дитини, Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», Концепція художньо-естетичного виховання», «Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні та ін.) спрямовують педагогічну науку і практику до пошуку оптимальних і перспективних шляхів гуманного виховання чуйної та освіченої дитини.

Провідну роль у вихованні особистості дошкільника відіграє мистецтво, зокрема театр ляльок як засіб виховання духовних цінностей, що сприяє розвитку емоційно-почуттєвої сфери дітей. Саме багатогранність театралізованого мистецтва дошкільників та різноманітні форми театралізованої діяльності виступають домінантою в освітньо-виховному процесі і стимулюють розвиток творчої особистості дітей. Театралізована діяльність допомагає дітям не тільки оволодіти знаннями в галузі мистецтва, а при педагогічно доцільній організації та оптимальному доборі методів виховного впливу стає дійовим чинником реалізації педагогічного потенціалу театралізованої діяльності.

Проблема розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку знайшла відображення в роботах відомих педагогів минулого та сучасності Н. Аксаріної, Ю. Аркіна, Г. Ващенко, Я. А. Коменського, Г. Кошелевої, А. Макаренка, М. Монтессорі, С. Русової, Г. Сковороди, Є. Тихеєвої, О. Усової, К. Ушинського та інших.

Психологічні аспекти емоційного розвитку особистості дітей дошкільного віку розкриті в роботах В. Абраменкової, П. Блонського, Л. Виготського,

О. Запорожця, Г. Костюка, О. Леонтєва, Г. Люблінської, А. Маркової, А. Петровського, А. Рояк та інших.

Емоційний розвиток дітей старшого дошкільного віку відбуватиметься повноцінно, якщо ефективно та раціонально використовувати всі необхідні засоби, зокрема театралізовану діяльність.

У дошкільній педагогіці для визначення діяльності, що пов'язана з театром, використовують декілька термінів: «театральна діяльність» (Л. Артемова), «театралізована діяльність» (А. Богуш), «театрально-ігрова діяльність» (О. Амацьєва), «театралізована гра» (Л. Артемова), «ігри за сюжетами літературних творів» (Ю. Косенко), «театрально-мовленнєва діяльність» (Н. Гавриш). Учені (Л. Артемова, І. Безгін, Н. Ветлугіна) підкреслюють природність поєднання літературної і театралізованої діяльностей, адже дійсність літературного тексту, казковість образів, виразність мовлення спонукає дітей до інсценування, імпровізації виконання творчих завдань [4; 15; 17; 20].

У сучасній психології та педагогіці проблема емоційного розвитку дітей визнана однією із пріоритетних. Насамперед, це пов'язано з багатозначністю розуміння терміну «емоційний розвиток» у різних науково-теоретичних підходах і окремих концепціях. Люди часто страждають нестачею комунікативної культури, що виявляється як у характерів власних вчинків, так і в неадекватному сприйнятті емоційних проявів інших людей, невмінні співпереживати. Щоб виразити свої почуття і зрозуміти почуття іншого, необхідна розвинена емоційна, чуттєва сфера особистості. Розвиток емоційної сфери дітей є одним із найважливіших аспектів у вихованні особистості, тому велику увагу слід приділяти всім існуючим засобам, які б сприяли цьому процесу. Педагогічні та психологічні дослідження доводять значну роль в емоційному розвитку дітей старшого дошкільного віку, саме театралізованої діяльності. Проте поза увагою лишаються аспекти організації театралізованої

діяльності, включаючи знання про емоції та засоби їх вираження. Важливим засобом емоційного розвитку дітей виступає театралізована діяльність та участь дошкільників у ній.

Актуальність проблеми та її недостатня розробленість і зумовила вибір теми дипломного дослідження: **«Технологія емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності».**

Об'єкт дослідження: процес емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку у освітньо-виховному процесі закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження: педагогічні умови використання театралізованої діяльності як засобу емоційного розвитку старших дошкільників.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови використання театралізованої діяльності як засобу емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження.

1. Розкрити теоретичні засади проблеми емоційного розвитку дітей дошкільного віку в психолого-педагогічній науці.
2. Визначити особливості використання театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку в емоційному розвитку дошкільників.
3. Виявити рівень емоційного розвитку дітей старшого дошкільного віку.
4. Розробити та апробувати педагогічні умови використання театралізованої діяльності як засобу емоційного розвитку старших дошкільників.

У процесі дослідження використано такі методи: *теоретичні:* вивчення та аналіз педагогічної, історико-педагогічної, психологічної, філософської і методичної літератури з метою розкриття теоретичних засад проблеми емоційного розвитку дітей дошкільного віку; *емпіричні:* для виявлення

особливостей театралізованої діяльності у емоційному розвитку дітей старшого дошкільного віку використовувались методи педагогічного спостереження, метод аналізу навчально-методичної документації, з метою перевірки педагогічних умов використання театралізованої як засобу емоційного розвитку було проведено педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний етапи); *статистичні*: методи математичної статистики для узагальнення одержаних експериментальних даних.

Практичне значення полягає у розробці системи організації театралізованої діяльності, що сприяє розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку. Матеріали дослідження можна застосовувати в практиці закладів дошкільної освіти з метою удосконалення роботи з емоційного розвитку дітей засобами театралізованої діяльності.

Базою дослідження були заклади дошкільної освіти Скала-Подільський ДНЗ ясла-садок №2 «Теремок» та Іванківський ДНЗ «Сонечко» Тернопільської області.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорено на конференціях різних рівнів.

Публікації. Основні результати дослідження викладено в 2 наукових публікаціях.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (86 найменувань), 7 додатків. Основний текст викладено на 80 сторінках. Робота містить 3 таблиці, 4 рисунки.

ВИСНОВКИ

Старший дошкільний вік є сприятливим періодом для емоційного розвитку дітей. У процесі роботи з дітьми було виявлено, що для досягнення більшої результативності слід цілеспрямовано звертати увагу на дану проблему вже в молодшому дошкільному віці. Саме в цей віковий період відбувається перший прояв емоційних переживань дитини. Систематизація різних досліджень з вивчення емоційного розвитку дошкільників свідчить про багатогранність даного явища. Важливим аспектом проблеми емоційного розвитку дітей цього віку є питання емоційного благополуччя.

Результати констатувального етапу експерименту свідчать про те, що в практиці роботи дошкільного навчального закладу відсутня система використання театралізованої діяльності як засобу спрямованого на емоційний розвиток, що позначається на ефективності реалізації завдань формування емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку.

Узагальнені дані щодо виявлення емоційного розвитку знайшли відображення у критеріях, показниках і виступили основою якісної характеристики рівнів сформованості емоційної сфери старших дошкільників. Високий рівень – дитина знає, що таке емоції; розуміється на їх проявах; правильно сприймає емоційні стани людей; уміє виявляти свої і передавати емоції інших; співпереживає; розрізняє схожі емоції; при визначенні внутрішнього стану людини, основну увагу звертають на вираз обличчя та пантоміміку. Середній рівень – дитина орієнтується в основних людських емоціях при цьому точніше визначає радість, захоплення, щастя і відчуває труднощі у визначенні суму, переляку, здивування; при визначенні внутрішнього стану людини не звертає уваги на міміку і жести; дитина не замкнута, однак не може виявити усі емоційні прояви; вона співпереживає,

проте намагається не показувати цього. Низький рівень – дитина бідна на емоції; не розрізняє емоційні стани «сум – злість – здивування»; не може визначити внутрішній стан людини ні за виразу обличчя, ні за мімікою і жестами; не вміє співпереживати.

Результати констатувального етапу експерименту засвідчили недостатню сформованість емоційної сфери старших дошкільників (високий рівень – 26,4% ЕГ і 29,3% КГ; середній рівень – 44,3% ЕГ і 45,5% КГ; низький рівень – 29,3% ЕГ і 25,2% КГ).

Педагогічними умовами виступили: організація систематичної роботи з розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку; розвитку навичок театралізованої діяльності; використання театралізованої діяльності в роботі з дітьми з метою емоційного розвитку; створення сприятливого психологічного клімату в групі однолітків.

Методика формувального етапу експерименту включала програму розвитку емоційної сфери дітей старшого дошкільного віку та ігрові вправи для емоційного розвитку. З метою розвитку навичок театралізованої діяльності нами були використані наступні вправи на розвиток акторських та творчих здібностей (акторські: «Пантоміма для кмітливих», «Емоційні рухи», «Черга», «Пісня в день народження», «Незвичайна декламація» та творчі: «Чаклуни», «Подарунок», «Психодрами», «Релаксація», «Без слів», «Зроби з мухи слона»). З метою емоційного розвитку використовувалась театралізована діяльність у роботі з дітьми. Для створення сприятливого психологічного клімату в групі однолітків, ми змодельовали наступні осередки в групі старшого дошкільного віку: «Мій настрій сьогодні», «Я – особистість», «Я в Довкіллі».

Результати контрольного етапу експерименту засвідчили підвищення рівня емоційного розвитку дітей експериментальної групи, що доводить ефективність та результативність впровадження театралізованої діяльності, низький рівень 10,2% (до експерименту – 29,3%), середній – 52,0% (до експерименту – 44,3%), високий рівень – 37,8% (до експерименту – 26,4%), коли у контрольній групі рівні емоційного розвитку залишились майже без змін,

низький рівень 23,1% (до експерименту – 25,2%), середній 46,2% (до експерименту – 45,5%) і високий 30,7% (до експерименту – 29,3%).

Проведене нами дослідження показало, що розвиток емоційної сфери є оптимальним, якщо розвивати емоції у процесі театралізованої діяльності, включаючи в ігри, організовані ситуації спільної діяльності, що дозволяють дітям повністю виявляти свої емоції та сприймати емоції інших.

Отже, у розвитку емоційної сфери старших дошкільників значна роль надається театралізованій діяльності. Вона є дієвим виховним та розвивальним засобом навчання дошкільників виявляти свої емоції та розуміти емоційний стан оточуючих. Також специфікою театралізованої діяльності є те, що вона сприяє розвитку емпатії дітей старшого дошкільного віку, що є невід'ємною та важливою складовою емоційного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амацьєва О. П. З дитячого садка – в актори // Дитячий садок. 2004. №24. С.2-6.
2. Амацьєва О. П. Діагностика та розвиток творчих здібностей дошкільників у театральній-ігровій діяльності // Наука і освіта. 1999. № 5-6. С. 77-80.
3. Амонашвили Ш. А. Основы гуманной педагогики. Как любить детей Москва : Амрита, 2012. Кн. 2. 120 с.
4. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томірс, 2002. 291 с.
5. Архипова И. А., Андерсон М. Н. Возрастная динамика развития умения распознавать эмоции младшими школьниками // Система дошкольного и начального образования: пути развития. Материалы Всероссийской научно-практической конференции, 5-6 апреля, 2005 г.
6. Базовий компонент дошкільної освіти. Нова редакція. Київ, 2021. // URL : <https://ezavdnz.mcfrr.ua/book?bid=37876>
7. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Київ. 2003.
8. Бех И. Д. Сопереживание как детерминанта нравственного поведения личности // Диагностика и регуляция эмоциональных состояний. Всесоюзный симпозиум. Москва, 1989. С.12-16.
9. Безгін І. Д. Театр і глядач в сучасній соціокультурній реальності Київ, 2002. 235 с.
10. Богущ А. М. Духовність і моральність: виховний аспект // Дошкільне виховання. 2009. №10. С.4-7.
11. Богущ А. М. Уроки духовності дітям. Одеса : Друк, 2007.198 с.
12. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва : Просвещение, 1999. 340 с.
13. Бреслав Г. М. Эмоциональные особенности формирования личности в

- детстве: норма и отклонения. Москва : Педагогика, 1990. 144 с.
14. Ветлугіна Н. А. Система естетичного виховання в дитячому садку. Київ : Рад. шк., 1999.
  15. Ветлугина Н. А., Островская Л. Ф. Эстетическое воспитание в детском саду. Москва : Просвещение, 2005. 175 с.
  16. Виготський Л. С. Питання дитячої психології. СПб. : Видавництво «Союз», 2006. 450 с.
  17. Виготский Л. С. Психология. Москва : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. (Серия «Мир психологии»).
  18. Виховання гуманних почуттів у дітей / С. О. Ладивір, О. П. Долина, В. В. Котирло, С. Є. Кулачківська, С. П. Тищенко, О. О. Вовчик-Блакитна, Ю. О. Приходько / Серія «Дитина замовляє розвиток» за наук. ред. Т. Піроженко, С. Ладивір, Ю. Манилюк. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 168 с.
  19. Вовчик-Блакитна О. О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: Стратегії педагогічного супроводу // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 4. С. 1–3.
  20. Вознюк Н. М. Етико-педагогічні основи формування особистості: навч. посіб. Київ : Центр навч. літератури, 2005. 196 с.
  21. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. Київ : Академія, 2003. 576 с.
  22. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія. Практикум : навч. посіб. Київ : Каравела, 2005. 280 с.
  23. Воспитание гуманных чувств у детей / Под ред Л. Н. Проколиенко, В. К. Котырло. Київ : Рад. школа, 1987. 174 с.
  24. Гарковенко Л. Розмаїтий світ емоцій // Дошкільне виховання. 2008. № 12. С. 28–29.
  25. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
  26. Долинна О., Копейкіна О., Низковська О. Розвивати творчу особистість //

- Дошкільне виховання. 2003. №7. С.3-6.
27. Дружинин В. Н. Психология творчества // Психологический журнал. №5. 2005. С. 101-109.
  28. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
  29. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1989.
  30. Эльконин Д. Б. Детская психология. Москва : Академия, 2005.
  31. Емоційний розвиток дитини / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. Київ : Мікрос – СВС, 2004. 109 с.
  32. Запорожец А. В. Психология воспитания ребенком – дошкольником литературного произведения. Москва : Просвещение, 1986.
  33. Запорожец А. В. Развитие восприятия и деятельность // Хрестоматия по ощущению и восприятию. Москва, 1975.
  34. Захарова Т. Театрализованная деятельность как средство эмоционального развития // Дошкольное воспитание. 2010. №3. С. 31 – 33.
  35. Калошин В. Ф. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу // Практична психологія та соціальна робота. 2006. № 1. С. 70-74.
  36. Капська А. Й. Методика підготовки художнього твору до виконання. Київ : КДПУ, 1988. 77 с.
  37. Каптерев П. Ф. Детская и педагогическая психология. Москва, 1999. 252 с.
  38. Караманенко Т. Н. Кукольный театр – дошкольникам. Театр картинок. Театр игрушек. Театр Петрушек : пособие для воспитателей и муз. руководителей детского сада. Москва : Просвещение, 1982. 191 с.
  39. Карпинская Н. С. Игра-драматизация детей дошкольного возраста // Дошкольное воспитание. 1983. №12. С. 17–22.
  40. Кисилева В. В. Руководство играми-драматизациями и их воспитательное значение. Хабаровск, 1999. С. 26.

41. Княжева Н. Л. Развитие эмоционального мира детей. Ярославль : Академия развития, 1996. 206 с.
42. Коврижных Ю., Смольникова К. Збагачуйте емоційну сферу дітей // Дошкільне виховання. 1997. № 1-3. С. 16-17.
43. Комаровська О. А. Театральне мистецтво в курсі «Художня культура України» // Мистецтво і освіта. 2002. № 2. С. 26-39.
44. Кононко О. Л. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». Київ : Світич, 2009. 430с.
45. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : навч. посіб. Київ : Освіта, 1998. 255 с.
46. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного ставлення дошкільника (системний підхід). Київ : Либідь, 2000. 240 с.
47. Котирло В. К. Развитие волевого поведения у дошкольников. Київ : Рад. школа, 2001.
48. Кошелева А. Д. Эмоциональное развитие дошкольников. Москва : Ярославль, 1985.
49. Кряжова Н. Л. Развитие эмоционального мира детей. Москва : Ярославль, 1997. 208с.
50. Кузьмінський А. І., Омеляненко В. А. Педагогіка : підручник. Київ : Знання-прес, 2003. 418 с.
51. Куфко Н. Л. Театралізовані ігри з дітьми дошкільного віку // Бібліотечка дитячого садка, 2000. №19-20. С. 3.
52. Кучерявий О. Г. Педагогіка і психологія дитячої творчості (Аспект самоформування вмінь організувати творчість дітей) : навч. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 156 с.
53. Лавренчук Л. В. Емоційний світ людини // Психологічна газета. 2004. № 1. С. 20-23.
54. Макаренко Л. В. Все про театр та театралізовану діяльність. Київ : Шкільний

- світ, 2008. 128 с.
55. Макаренко Л. В. Театр – мистецтво життя // Дошкільне виховання. 2004. №8. С. 13-16.
  56. Максименко С. Д. Емоційний розвиток дитини. Київ : Мікрос – СВВ, 2003. 220 с.
  57. Маханева М. Д. Театрализованные занятия в детском саду. Москва, 2004. 128 с.
  58. Миропольская Н. Е. Развитие эстетической активности в процессе воспитания театральной культуры школьников. Київ : Вища школа, 1992. 175 с.
  59. Михайлова А. С. Ребенок в мире театра. Москва, 2004. 208 с.
  60. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. / Ред. А. В. Семенова. Київ : Знання, 2007. 341 с.
  61. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
  62. Палій Н. В. Педагогічна корекція емоційної сфери молодших школярів у процесі художньо-ігрової діяльності: автореф. дис. канд. пед. наук. Тернопіль, 2000. 20 с.
  63. Поніманська Т. І., Козлюк О. А., Марчук Г.В. Виховання людяності. Рівне : Волинські обереги, 2012. 160 с.
  64. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
  65. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1993. 111 с.
  66. Поніманська Т. І. Теоретико-методичні засади гуманістичного виховання дітей дошкільного віку : монографія. Рівне : РДГУ, 2006. 363 с.
  67. Програма формування основ гуманістичного спрямування активності особистості в дошкільному віці «Ладки». / Укл. Н. А. Дернович. Київ, 1992.

57 с.

68. Психология личности и деятельности дошкольника / Под ред. А. В. Запорожца, Д. Б. Эльконина. Москва : Просвещение, 2003.
69. Развитие социальных эмоций у детей дошкольного возраста / Под ред. А. В. Запорожца, Я. З. Неверович. Москва : Педагогика, 2000.
70. Розвиток емоційної сфери дитини / Укл. І. Г. Корнієнко // Дошкільний навчальний заклад. Харків, 2007. №5.
71. Руководство играми детей в дошкольных учреждениях / Под ред. М. А. Васильевой. Москва : Просвещение, 1986. 112 с.
72. Русова С. Ф. Розвиток мови дитини. // Вибрані твори. Київ : Освіта, 1996. С. 113-115.
73. Семенова А. В., Гурін Р. С., Осипова Т. Ю. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 319 с.
74. Смирнова Е. О. Детская психология. Москва : Владос, 2003. 289 с.
75. Соломаха С. А. Подготовка будущих учителей начальных классов к руководству театральной деятельностью младших школьников : дис. канд. пед. наук. Київ, 1995. 228 с.
76. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2005. 520 с.
77. Сухомлинский В. А. Комната сказки // Избранные произведения в 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1980. Т.3. С. 188-200.
78. Театр і гра. Вдома, в дитячому садку, в школі. Київ : Томірс, 2002. 201 с.
79. Театральна діяльність як умова розвитку творчої особистості // Технології соціально-педагогічної роботи : навч. посіб. / за заг. ред. А. Й. Капської. Київ, 2000. 201с.
80. Тихонова Т. І. Розвиток емоцій у дошкільників // Психологічна газета. 2004. № 23. С.25-27.
81. Толлок Г. Секрети пальчикового театру // Дошкільне виховання. 1998. №1.

С. 9-10.

82. Тютюник В. И. Театрализованные игры дошкольников как труд начинающего актера // Основы психолого-педагогического исследования творческого труда дошкольников. Москва : Просвещение, 2001. С. 117-119.
83. Українське дошкілля. Програма виховання та навчання дітей у дошкільних закладах / О. В. Дідух, О. І. Білан. Львів : ТЗОВ «Простір «М»», 1999. 195 с.
84. Урунтаева Г. А. Практикум по детской психологии. / Под ред. Г. А. Урунтаевой, Ю. А. Афонькина. Москва : Просвещение-Владос, 1995. 291 с.
85. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2000. 554 с.
86. Фурмина Л. С. Возможности творческих проявлений старших дошкольников в театрализованных играх // Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н. А. Ветлугиной. Москва : Педагогика, 1972. С. 87-99.